

Κωνσταντίνου Ράμφου «εις δύο τυπογραφικά φύλλα κατά δεκαπενθήμερον» (όπως αναγράφεται στο οπισθόφυλλο του πρώτου φυλλαδίου του).

²⁹ Βλ. Αλέξανδρος Ρ. Ραγκαβής, *Απομνημονεύματα*, τόμος πρώτος, Εν Αθήναις 1894, σ. 258· Γιάννης Λέφας, *Παναγιώτης Σούτσος*, Αθήνα 1991, σ. 59 και 70- 73.

³⁰ Υπενθυμίζουμε τις ημερομηνίες: η «Προκήρυξις» της *Ορφανής της Χίου* χρονολογείται: 5 Ιουνίου 1834· ο *Λεάνδρος* κυκλοφορεί πριν από την 5η Απριλίου 1834.

³¹ Βλ. τα δύο κείμενα στο Γρηγόριος Παλαιολόγος, *Ο πολυπαθής*, φιλολογική επιμέλεια Άλκης Αγγέλου, Ερμής 1989, σ. 247- 248 και 1- 2 αντίστοιχα.

³² Ο Παλαιολόγος εξέδιδε την εφημερίδα *Τριπτόλεμος*, με την οποία ο *Ήλιος* βρισκόταν σε διαμάχη. Στον *Εξόριστο* ο Αλ. Σούτσος τον αναφέρει δύο φορές κοροϊδεύοντας τα γεωπονικά του προγράμματα (βλ. σ. 169 και 193- 194 της έκδοσης Δρούλια).

³³ Τζιόβας, *ό.π.*, σ. 35- 36. Πρβλ. την παρατήρηση της Γεωργίας Φαρίνου-Μαλαματάρη για το πρότυπο του *Πολυπαθούς*: «Είναι ενδιαφέρον ότι κατά τη δεκαετία του 1820, οπότε ο Παλαιολόγος βρίσκεται στο Παρίσι, ο *Gil Blas* δεν προσλαμβάνεται ως πικαρικό αφήγημα· θεωρείται μάλλον ως πρότυπο μυθιστορήματος που συνδυάζει τη συνοπτική αλλά καιρίρια σκιαγράφηση των χαρακτήρων (κατά το παράδειγμα του *La Bruyère*) με τη δραματική εξεικόνιση της καθημερινής ζωής (κατά το παράδειγμα του *Molière*). Ο *Lesage* θεωρούνταν ο δημιουργός του *roman de moeurs*». (Λήμμα «Γρηγόριος Παλαιολόγος» *Ανθολογία πεζογραφίας του 19ου αιώνα*, εκδόσεις Σοκόλη – υπό εκτύπωση).

³⁴ Πρβλ. Τζιόβα, σ. 36.

³⁵ Η κριτική αναδημοσιεύεται στην έκδοση του *Πολυπαθούς* από τον Αγγέλου (*ό.π.*, σ. 251- 255).

Επισημείωση

Η πρώτη γνωστή απόπειρα συγγραφής πεζογραφήματος που θα μπορούσε να θεωρηθεί μυθιστόρημα, είναι του Ραγκαβή. Ο συγγραφέας περιγράφει στα *Απομνημονεύματα* του (*ό.π.*, σ. 273- 283) το εγχείρημά του - με παρότρυνση του Διονυσίου Ταγιαπέρα - να συνθέσει έργο σε πεζό με τίτλο *Αττικάί νύχτες*, το οποίο όμως, όπως γράφει, εγκατέλειψε έπειτα από τη συγγραφή της τρίτης “νύχτας”, γιατί οι σελίδες που είχε γράψει «ουδέν άλλο ήσαν ή παιδαριώδη γυμνάσματα» (σ. 283). Στο Αρχείο Αλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβή της Ακαδημίας Αθηνών σώζονται μόνο οι δύο πρώτες “νύχτες” (Αλ. 1, αρ. φακ. 66). Η Λίτσα Χατζοπούλου στην ανέκδοτη διδακτορική της διατριβή *Η αφηγηματική πεζογραφία του Α. Ρ. Ραγκαβή* (Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1994, σ. 30) χρονολογεί το εγχείρημα το 1832. Προσεκτική ανάγνωση των σχετικών σελίδων των *Απομνημονευμάτων* δείχνει ότι οι σωζόμενες “νύχτες” γράφτηκαν μεταξύ του 1830 (πριν από τη σύνθεση του *Δήμος κ' Ελένη*) και του καλοκαιριού του 1831.

